

LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS KONTROLĖ

VALSTYBINIO AUDITO ATASKAITA ELEKTROS ENERGIJOS KAINŲ DIDĖJIMO PAGRĮSTUMAS

2008 m. gruodžio 30 d. Nr. VA-P2-20-1-28
Vilnius

Auditas atliktas, vykdant
Valstybės kontrolės 2-ojo audito departamento direktorės Zitos Valatkienės
2008-01-15 pavedimą Nr. P2-20-1

Auditą atliko valstybinių auditorių grupė:
Vaida Barizienė (grupės vadovė)
Renata Vaitulionienė
Tautvydas Lankelis

Auditas pradėtas 2008-01-15
Auditas baigtas 2008-12-29

Su valstybinio audito ataskaita galima susipažinti
Valstybės kontrolės interneto puslapyje
adresu www.vkontrole.lt

SANTRAUKA

Elektros energijos kainos turi įtakos tiek infliacijai, tiek ūkio augimui, o jos brangimas neigiamai veikia gyventojų ir įmonių lūkesčius dėl ūkio ateities.

2004–2007 m. laikotarpiu, elektros energijos kainos augo visiems vartotojams. Vartotojams, gaunantiems elektros energiją iš aukštos įtampos tinklų, elektros energijos kaina per minėtą laikotarpį vidutiniškai didėjo apie 16 proc. Didesnį elektros energijos kainų pasikeitimą pajuto vartotojai, gaunantys elektrą iš vidutinės ir žemos įtampos tinklų, jiems elektros energijos kaina didėjo apie 21 ir 23 proc.

Audito subjektas – Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija, kuriai įstatymais pavesta reguliuoti elektros energijos kainas. Elektros energijos kainų nustatymo principai įteisinti Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos patvirtintose kainų skaičiavimo metodikose.

Audito tikslas – išanalizuoti ir nustatyti elektros energijos kainų didėjimo priežastis. Atlikdami šį auditą nagrinėjome perdavimo ir skirstymo paslaugų kainų reguliavimo principus, viršutinių kainų ribų nustatymą ir konkrečias perdavimo ir skirstymo paslaugų kainas vartotojams.

Elektros energijos kainų reguliavimas grindžiamas viršutinių ribų nustatymo principu. Toks kainų reguliavimas yra efektyvus tuomet, kai skirtumas tarp viršutinių kainų ribų ir konkrečių kainų yra nedidelis. Tačiau kuo skirtumas tarp viršutinių kainų ribų ir konkrečių kainų ribų tampa didesnis, tuo kainų reguliavimas, koreguojant tik viršutines kainų ribas, tampa neefektyvus. Didžiausias skirtumas tarp viršutinės kainos ribos ir faktinės kainos susidarė buitiniams vartotojams.

Audito metu nustatėme, kad 2004 metais priimto Elektros energetikos įstatymo pakeitimo įstatymo nuostatos turėjo esminės įtakos elektros energijos perdavimo ir skirstymo paslaugų viršutinių kainų ribų augimui, nes įstatyme įteisinus naujus reguliavimo pokyčius, pelno norma tapo susijusi su turto verte. Skirstomųjų tinklų įmonėms perkainojus turtą ir jo vertei padidėjus apie 4 kartus, skaičiuojant elektros energijos kainos viršutinę ribą normatyvinio pelno dydis išaugo apie 5 kartus.

Didžiausią elektros imonių patiriamų sąnaudų dalį per audituojamą laikotarpį sudarė nusidėvėjimo (amortizacijos) sąnaudos. Lyginant 2007 m. su 2003 m., AB „Rytų skirstomieji tinklai“ nusidėvėjimo (amortizacijos) sąnaudos padidėjo 2,4, AB „Lietuvos energija“ – 2,5, o AB „VST“ – 4,7 karto. Dėl turto perkainojimo skirstymo paslaugos viršutinėje kainos riboje apie 10 proc. išaugusios nusidėvėjimo (amortizacijos) sąnaudos padidino viršutinę kainos ribą apie 13 proc.

Sukauptas nusidėvėjimo (amortizacijos) sąnaudas įmonės turėtų investuoti taip užtikrindamos turto vertės atstatymą, tačiau per 2004–2007 m. laikotarpį AB „VST“ investavo tik

puse sukauptų nusidėvėjimo (amortizacijos) sąnaudų, todėl yra rizika, kad ilginiui neatstatytas ir nusidėvėjęs turtas gali pareikalauti daugiau investicijų, o tai turės įtakos elektros energijos kainai. AB „VST“ investuoja beveik du kartus mažiau negu AB „Rytų skirstomieji tinklai“. Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija, vertindama įmonių investicijas, nors ir matydama kaip skirtingai perdavimo ir skirstomųjų tinklų įmonės jas vykdo, pripažino pagrįstomis visas įmonių vykdomas investicijas.

Nei Elektros energetikos įstatyme, nei Elektros energijos perdavimo ir skirstymo paslaugų kainų ir jų viršutinių ribų nustatymo metodikoje tiksliai neapibrėžta, kurio laikotarpio duomenimis vadovaudamasi įmonės prognozuoja sąnaudas pirminiam pajamų lygiui nustatyti. Elektros energijos perdavimo ir skirstymo paslaugų kainų ir jų viršutinių ribų nustatymo metodikoje nėra aiškiai įvardinta, kad į viršutines kainų ribas įskaičiuojamos palūkanos tik tų paskolų, kurios paimtos licencijuojamai veiklai vykdyti. Šioje metodikoje nėra numatyta, kaip turi būti prognozuojami ar įvertinami elektros energijos kiekio pokyčiai, todėl įmonės juos prognozuoja skirtingai. Taip pat šioje metodikoje nėra numatyta, kaip turėtų elgtis Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija, jeigu įmonė gauna antpelnį ne dėl atitinkamos veiklos sąnaudų mažinimo ar efektyvumo, o dėl turto perkainojimo.

Audito metu nustatėme, kad skaičiuojant viršutines kainų ribas 2005–2007 m. periodui, buvo įskaičiuotos didesnės palūkanos, negu faktiškai patirtos ir taip sukelta elektros energijos skirstymo paslaugos viršutinė kainos riba. Skaičiuojant elektros energijos kainų viršutines kainų ribas, įmonės įvertina infliaciją, prognozuodamos sąnaudas pradiniam pajamų lygiui nustatyti, tačiau infliacija taip pat įvertinama taikant indeksavimo koeficientą, perskaičiuojant viršutines kainų ribas kitiems metams.

Nustatydama elektros energijos perdavimo ir skirstymo paslaugų viršutines kainų ribas 2005–2007 m. periodui, Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija vadovavosi tik įmonių pateiktais galutiniais turto vertę nurodančiais skaičiais. Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisija neturi viešai nustatytų kriterijų, pagal kuriuos vertintų, koks įmonės turtas turi būti priskiriamas prie naudojamo licencijuojamoje veikloje. Valstybinei kainų ir energetikos kontrolės komisijai neįsitikinus įmonių licencijuojamoje veikloje naudojamo turto sąrašų teisingumu ir pagrįstumu, išlieka rizika, ar teisingai buvo suskaičiuotos perdavimo ir skirstymo paslaugų viršutinės kainų ribos.

Šiuo metu galiojančiuose teisės aktuose nėra reikalavimo, kad nustatydamos konkrečias kainas vartotojams, įmonės vadovautųsi specialiomis metodikomis ar tvarkomis, tačiau esant aukštomis viršutinėms kainų riboms, yra tikimybė, kad įmonės gali nustatyti ekonomiškai nepagrįstas konkrečias kainas vartotojams. Dėl diferencijavimo principų skiriantis valdybos

nustatytoms ir faktinėms metų pabaigoje apskaičiuotoms kainoms, AB „Lietuvos energija“ iš skirstomųjų tinklų įmonių ir vartotojų surenka daugiau pajamų.

Audito metu nustatėme, kad tarifai atskiroms vartotojų grupėms yra didinami netolygiai: per 2004–2007 m. laikotarpį buitiniams vartotojams vidutinis tarifas padidėjo apie 16 proc., tuo tarpu komerciniams vartotojams jis išaugo 26 proc. Tai rodo, kad yra diskriminuojamos atskiros vartotojų grupės.

Audito ataskaitoje pateikėme rekomendacijas, kurios, mūsų nuomone, sudaro prielaidas spręsti nustatytas problemas. Lietuvos Respublikos Vyriausybei pasiūlėme teikti Energetikos įstatymo pakeitimą, kuris užtikrintų, kad Valstybinei kainų ir energetikos kontrolės komisijai būtų suteikta teisė reguliuoti energetikos įmonių pelnus, viršijančius nustatytą normatyvinį pelną. Taip pat pasiūlėme teikti Elektros energetikos įstatymo pakeitimus, kurie užtikrintų, kad turto vertės pokyčiai dėl jo perkainojimo nesudarytų prielaidų dideliems ir dažniems perdavimo ir skirstymo paslaugų viršutinių kainų ribų svyravimams ir kad palūkanos, nustatant perdavimo ir skirstymo paslaugų viršutines kainų ribas, būtų skaičiuojamos tik nuo tų paskolų, kurios paimtos atitinkamai licencijuojamai veiklai plėtoti.

Valstybinei kainų ir energetikos kontrolės komisijai rekomendavome atlikti atitinkamus metodikos ir kontrolės sistemos pakeitimus, kurie leistų efektyviau vykdyti jai priskirtas reguliavimo funkcijas, įvertinti įmonių investicijų naudingumą ir veiklos išlaidų pagrįstumą, kontroliuoti valstybės reguliuojamų kainų ir tarifų taikymą.